

ULOGA OCA U ODGOJU DJETETA

Sanel HODŽIĆ

Sažetak

Ovaj rad se nastoji predstaviti značaj figure oca u odgojnom procesu, kroz kur'anske preporuke i primjere iz života poslanika, najprije kroz sunnet Muhammeda, a. s.. Zabilježeni podaci iz njegova života kazuju da je Muhammed a.s. aktivno učestvovao u odgoju svoje djece i unučadi te da je vodio računa o svim aspektima njihova života. Muslimanima je on uzor u svemu, a autor nastoji skrenuti pažnju na ovaj segment života Muhammed a.s. koji drži veoma važnim za budućnost.

Autor navodi da u odgojnom procesu otac ne zamjenjuje majku, ali potreba njegova aktivnijeg uključivanja uočljivija je u porodicama gdje je majka angažirana i izvan domaćinstva. Očeva uloga je nezamjenjiva, i njegova roditeljska odgovornost neovisna je o tome da li majka ima proširene angažmane.

Poznato je iz svakodnevnih prakse, što će pedagogija i psihologija potvrditi, da je najvažnije u odgoju djeteta pružiti mu mnogo bezuvjetne ljubavi, što svaki roditelj može bio otac ili majka. Međutim, postoji više načina na koje očevi i majke mogu zajednički ojačati temelje odgoja djeteta. Sociolozi danas procjenjuju doprinos razvoju psihičke i fizičke stabilnosti djeteta i slažu se da je uloga oca i majke jednako bitna. Dijete koje raste uz majku i oca razvija se uz bogatiju pažnju. Drugim riječima, djeca koja odrastaju uz oca i majku, uživaju blagodat kvalitetnije njege.

Očevi i majke grade mostove prema svim aspektima života, obezbjeđujući stjecanje novih iskustava svoga djeteta, a pristup široj mreži ljudi iz različitih sfera i mogućnost kasnijeg djetetovog lakšeg snalaženja u životu su u vezi jedno sa drugim. U savremenom društvu vlada mišljenje da su muškarci i žene ravnopravni partneri. To se može primijeniti i na odnose u porodici. Uloge oca i majke moraju da se nadopunjuju, nezamjenjive su jedna drugom i neophodne za zdrav razvoj djeteta.

Angažovanje oca za vrijeme školovanja djeteta ima pozitivne ishode. Prve godine školovanja djetetu mogu biti teške i tu će mu otac pomoći pri adaptaciji. Kada otac pruža podršku, manje je problema u školi u smislu učestalih izostanaka ili lošijih rezultata na testovima i u ostalim oblicima provjere znanja. Ovo važi kada uz memo u obzir i majčin doprinos u odgoju. Čak i kada su očeva pažnja, toplina i bliskost ograničeni, i nisu prisutni sve vrijeme, njihova djeca imaju prednost u smislu lakšeg prilagođavanja novim iskustvima, imaju stabilnije emocije i znaju se nositi sa izazovima. Oba roditelja, i otac i majka, imaju veoma važnu ulogu u odgoju i razvoju djeteta. Veće uvažavanje očeve uloge i njegovog uklapanja u taj razvoj vodit će do sretnijeg i općenito uspješnijeg djetinjstva.¹ Adolescencija počinje kada je mlada osoba postigla spolnu zrelost. Pubertet, kao razdoblje u kome se spolna zrelost postiže, je dio adolescencije, njena donja granica. Za većinu djevojčica pubertet pada između 12. i 14. god., a kod dječaka između 13. i 15. godine u toku burnog fiziološkog razvoja u pubertetu sazrijeva sustav organa za repro-

1 Terzić, Lejla: „Uloga oca u porodici savremenog doba“, *Sumejja*, Tuzla, decembar 2010, broj. 36. str. 40.

dukciju (spolni organi), razvijaju se sekundarne spolne karakteristike. Smatra se da ovaj period tjelesnog prilagođavanja traje do 20 god.² Mladi (od 12 do 20 god), nesvjesni svoje slabosti i posljedica svojih ishitrenih odluka dovode sebe, a često i druge, u bezizlaznu situaciju.

Pronalazak supruge-majke

Očeva prva obaveza prema djeci jeste da nađe čestitu ženu koja će biti njihova majka. S obzirom na to da genetika kaže da djeca nasljeđuju osobine od svojih roditelja važno je ko će nam biti roditelj. Iako svako voli svoje roditelje, važno je da je naš čestiti otac našao čestitu ženu za našu majku. Prije svakog posla čovjek treba da uči dovu Allahu, dž. š. da taj posao bude hair. Brak je život, zato je preporuka svakom muškarcu kada se odluči ženiti da klanja istiharu namaz i da uči dovu Allahu da mu podari hairli i mubarek ženu koja će mu roditi djecu i brinuti o njemu, njegovoj časti, djeci i imetku.

“Gospodaru naš, podari nam u ženama našim i djeci našoj radost i učini da se čestiti na nas ugledaju.” (Furkan, 74)

Ovaj kur’anski ajet treba biti jedna od dova svakog mladog čovjeka koji želi da se oženi.

Sljedeći primjer će nam reći koje su to prve dužnosti oca prema djeci.

Primjer: Jednog dana je došao čovjek sa sinom kod halife Omera, r. a. i kaže: „Mene ovaj moj sin ne sluša.“ Omer se obrati sinu i kaže: „Zar se ne bojiš Allaha? Ti imaš toliko dužnosti prema njima.“ „O zapovjedniče pravovjernih, zar otac nema nikakvih dužnosti prema sinu?“ Omer kaže: „Da, ima. Da mu odabere dobru majku, da mu nadjene lijepo ime kad se rodi, da ga pouči Kur’anu časnom i obavezama i da ga oženi kad dospije do ženidbe. Tada mladić reče: „Tako mi Allaha, moj otac je zanemario slobodne muslimanke i oženio se robinjom koju je platio 400 dirhema. Nije mi nadio lijepo ime, dao mi je ime Džula (ime insekta), nije me poučio učenju Kur’ana niti ijednom propisu islama.“ Omer se okrenu ocu i reče: „Ti govoriš: ‘Sin me ne sluša!’ Međutim, prije toga si mu uskratio sva njegova prava koja ima kod tebe! Sada ustani i ispuni svoje obaveze prema njemu.“³

2 Zvizdić, Sibela i Smajić, Aid, „Razvojna psihologija“, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2005. str. 276-277.

3 Muhammed Saki Erol, „Sretna porodica“, *Semerkand*,

Dječija prva lekcija

U ovoj prvoj lekciji učestvuju oba roditelja. Naravno, otac u ovome kao i majka ima značajnu ulogu. Prenosi se da je Poslanik, a. s. rekao: „Kada vaša djeca nauče govoriti, prvo ih podučite *kelimei-šehadetu* (riječima: la ilahe illallah – Nema Boga osim Allaha).“

Na osnovu ovog hadisa saznajemo da je *kelimei-šehadet* prva stvar koju djeca moraju naučiti.

Primjer:

Časni Kur'an spominje slučaj Lukmana, a. s. u kome on savjetuje svoga sina: „O sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda.“ (Lukman, 13)

Lukmanova prva briga bila je ustanovljenje vjere, a prvi i najvažniji stav jeste da čovjek vjeruje u Allaha, dž.š., kao Jedinog stvoritelja i ravnatelja u cijelom univerzumu.

Ako se dijete odgaja na ovakav način, njegovo podizanje u vjeri postat će sve lakše kako odrasta.

Iman i jekin jesu takve blagodati da je Resulullah, a. s. poučavao kako moliti Allaha, dž. š. da popravi i usavrši naš iman. Neke od dova koje je Resulullah, a. s. učio su: „Bože, podari mi nepoljuljanu vjeru i tako uvjerenje koje neće slijediti sumnja, i obaspi me milošću pomoću koje mogu ostvariti Tvoju čast i na ovom i budućem svijetu.“⁴

Svaki otac musliman treba učiti ove dove i naučiti svoju djecu da ih uče.

Učenje djece vrijednostima vjere nije samo preporuka Poslanika već i naredba od Allaha, dž. š., potvrđuju sljedeći ajeti: „...i tražio je od čeljadi svoje da namaz obavljaju i da milostinju udjeljuju, i Gospodar njegov je bio njime zadovoljan.“ (Merjem, 55)

„Naredi čeljadi svojoj da obavljaju namaz i ustraj u tome!“ (Taha, 132)

Način obraćanja djeci

Obraćajte se svojoj djeci punim imenima ili izrazima ljubavi i privrženosti. Okupljajte ih lijepim riječima, tako da se raduju što ih pozivate, i onog trenutka kada vas čuju. Već će biti

Sarajevo, 2007. str. 36.

4 Muhammed Hanif Abdul-Medžid: „Možeš biti najsretniji otac“, *Libris*, Sarajevo, 2008. str. 56-59.

spretni izvršiti vaše naredbe. Naprimjer, obraćajte im se riječima kao što su: sine, kćeri, babin živote, dragi, draga, voljeni, voljena itd. Ljubav i nježnost koje ove riječi nose u sebi imaju neka- da veću vrijednost od njihovih vlastitih imena. Obraćanje na ovakav način ostavlja veći efekat na savjet kojeg u tom trenutku trebate dati. Pogledajte u Kur'an i vidjet ćete kako su se poslanici obraćali djeci: „Ja bunejje“ ili „Ja benijje“ što doslovno znači: „Moj voljeni sine“, ili „Moji voljeni sinovi.“⁵

Primjer: Ibrahim, a. s. i Jakub, a. s. savjetovali su svoje sinove na sljedeći način: „...Sinovi moji! Allah vam je odabrao pravu vjeru, i ništa ne umirite drukčije osim kao muslimani.“ (Bekare, 132)

Nuh, a. s. oslovljavao je svog sina riječima: „...O sinko moj, ukrcaj se s nama, ne budi s nevjernicima!“ (Hud, 42)

Jakub, a. s. upozorava svoje sinove: „O sinovi moji, ne ulazite na jednu kapiju, već na razne kapije...“ (Jusuf, 67)

Lukmanovo obraćanje sinu: „...O sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, uistinu, velika nepravda.“ (Lukman, 13)

Ili, „O sinko moj, obavljaj namaz i traži da se čine dobra djela, a odvrćaj od hrđavih i strpljivo podnosi ono što te zadesi – dužnost je tako postupiti.“ (Lukman, 17)

Poređenje: Doktor Abdul Hajj rekao je: „Snaga bliskosti imana koju vjernik uživa kod Allaha, dž. š., a koja se u Kur'anu stalno spominje u obliku rečenice: „O, vi koji vjerujete!“, može se usporediti s ocem koji svom djetetu, kada se obraća, govori: „O sine moj!“ Svrha ovoga leži u prenošenju ljubavi, samilosti i savjeta djetetu.⁶ Za očekivati je da će se dijete prije odazvati i poslušati savjet kada ga se na ovaj način doziva.

Blagost, a ne grubost

Otac se može usporediti sa sigurnim skloništem za svoju djecu. Ako djeca imaju povjerenje u ikoga, onda je to otac. Ako ikoga smatraju snažnim i čvrstim, onda je to opet otac. Zato sin najslabijeg ili najsiromašnijeg čovjeka, kada se osjeća nesigurno prilikom sukoba ili zastrašivanja, kaže: „Reći ću te mome ocu!“

S obzirom na to da dijete smatra oca snaž-

5 Isto, str. 88, 89.

6 Isto, str. 90.

nim i jakim, kada mu se prijeti može da doživi velike traume.

Ako je dijete počinilo neku grešku, a otac mu prijeti riječima: „Ako to još jednom napraviš, ja ću te...“, u takvim situacijama dijete će gledati na oca kao na grubog autokratu, a ne kao na privrženog mentora-učitelja. Ako se u budućnosti ovo nastavi postoje bezbrojni primjeri kada se djeca pobune protiv oca.

Primjer:

Otac je savjetovao sina da ne vozi bicikl na ulicu. Uprkos čestim upozorenjima oca, sin nije slušao. Otac je potom svezao bicikl, osigurao ga katancem. Kada je otac otišao na posao sin je uspio otključati katanac odvijačem i prije nego je otac došao kući, sve je vratio na takav način kao da se ništa nije desilo. Kada je otac saznao da je sin ipak vozio bicikl toga dana, pozvao ga i čestitao mu: „Kada odrasteš, ti ćeš, ako Bog da, postati veliki naučnik. Služit ćeš svojoj zemlji i ljudima, milioni ljudi imat će korist od tebe. Allah, dž. š. ti je dao takav talenat da si uspio otvoriti katanac, uzeti bicikl i vratiti ga na mjesto, a da ja nisam ni primijetio da je iko išta dirao. Danas, si pokazao veliki talenat.“

Sljedećeg jutra otac je pozvao sina i rekao mu: „Sine! Ono što si jučer uradio je bilo izvanredno, ali gledano iz drugog ugla, ono bi se moglo nazvati krađom. Allah, dž. š. te blagoslovio takvim velikim umom. Umjesto što svoj um koristiš za krađu, zašto ga ne iskoristiš u bolje svrhe? Sprečavao sam te da voziš bicikl na ulicu za tvoje dobro, tako da se ne bi povrijedio. Predvečer bih ja otključao bicikl. U svakom slučaju, nemoj to raditi u budućnosti.“⁷

Primjer iz Poslanikovog, a. s. života:

Jednom prilikom, kada je još bio dječak, hazreti Omer ibn Ebu Seleme jeo je s Poslanikom, a. s., njegova ruka uzimala je iz svakog dijela tanjira. Pošto niko nije bio prisutan, bila je to dobra prilika da ga se odmah posavjetuje, i Poslanik a. s. ga je upozorio na lijep i ohrabrujući način. Rekao mu je: „Dječaće, prouči Bismillu, jedi svojom desnom rukom i jedi s one strane koja ti je najbliža.“ (*Sahihul-Buhari, Muslim*)

Roditelji djeci otvaraju prilike, ali ih nadgledaju

Nemojte dozvoliti djeci da postanu toliko neobazrivi pa da rade sve što im je volja,

⁷ Isto, str. 119-120.

bez ikakvog straha od očeve kazne. Ujedno, uz vašu očinsku ljubav i nježnost, trebate zauzeti i čvrst stav kada dijete radi pogrešno. Kada je to potrebno – prekorite dijete. Ustvari, vi možete primijeniti i neke druge odgojne mjere koje su u granici dopuštenog.

1. Primjer:

Ulema kaže: „Kada dijete učini nešto što vas ljuti, nemojte u tom trenutku ni pričati s djetetom. Presvucite svoju odjeću i popijte vode. Zatim klanjajte dva rekata i učite dovu za vaše dijete. Tek nakon ovoga vi možete prekoriti dijete glumeći ljutnju. U tom ćete trenutku biti potpuno pod kontrolom. Tako nema straha da ćete prijeći granicu dozvoljenog.“

Usvojite ovaj metod i držite dijete pod budnim okom.

Šta radi najstarije dijete? Da li obavlja namaz u džematu? Kakvo mu je društvo? Da li je vaše dijete pristojno odjeveno? Ima li prijatelje ili prijateljice koje se druže sa djecom koju vi smatrate neprimjereno odgojenom? Ne budite previše uvjereni u iskrenost vašeg djeteta. Čovjek pada u zabludu kada je nerazumno uvjeren. Dijete treba da je svjesno da pratite njegovo ponašanje. Povremeno dođite kući ranije s posla. Otiđite do škole. Povremeno ih provjeravajte telefonom.⁸

2. Primjer:

U jednoj predaji je zapisano da je otac, nakon što je vidio da sin griješi i da ne slijedi dovoljno upute vjere, od sina zatražio da mu nakon svakog dana ispriča šta je radio i govorio. Nakon prvog dana sin sjede pred oca i ispriča sve šta je radio, govorio, s kim se družio. Drugu noć sin sjede pred oca i sa poteškoćama se sjeti svakog trenutka provedenog u tome danu i ispriča ocu. Nakon trećeg dana sin također sve ispriča ocu i od njega zatraži da mu da bilo koju drugu obavezu osim ove. Otac mu uvjerljivim glasom reče: „Sine moj, ja tražim od tebe da mi ispričaš šta si radio u toku svakog dana, to je sine priprema za ahiret kada će te Allah pitati za cjeli život. Moraš paziti kako živiš, moraš se kontrolisati, biti svjestan da ćeš za život biti pitan od najvećeg suca.“

Siroćad pored živog oca

Preispitajte se kao očevi. Vi niste više samo supružnici vaših žena nego i očevi vaše djece.

⁸ Isto, str. 170-171.

Svaki vaš nedostatak ostavit će nepopravljive posljedice na vaše potomke. Nesreća je ako je dijete krivo za neku neopreznost, umjesto da ga otac ohrabri i usmjeri na Pravi put ili mu pomogne, on doslovno grdi dijete do te mjere da dijete poželi da je on mrtav.⁹

Kada se vraćate s posla, pokušajte donijeti kući nešto sa sobom, za djecu. Onda im to s ljubavlju dajte ili među njima podijelite. Pokažite ljubav i nježnost, tako da djeca jedva čekaju da se vratite kući.¹⁰ Ako su dječije ruke prljave, a supruga je zauzeta, zašto ih vi ne biste obrisali? Ako je supruga zauzeta, a dijete je ometa u radu, zašto ga ne biste izveli u šetnju ispred kuće ili stana? Ako vam se dijete budi noću, zašto ne biste i vi nekada ustali da ga nahranite ili odvedete do WC-a? Ako je potrebno pomoći djetetu oko izrade domaćeg zadatka, zašto mu ne biste pomogli? Ako vam se dijete povrijedi, zašto kritikujete suprugu kada ste ga mogli i vi paziti?

1. Primjer:

U hadisu kojeg prenosi hazreti Aiša stoji: „Resulullah, a. s. htio je jednom prilikom očistiti nos malog Usame, r. a. kada sam mu rekla da dopusti meni, on je rekao: ‘O Aiša! Voli ovo dijete kao što ga i ja volim.’“ (Tirmizi)

Roditelji su dužni pomagati djecu i kada ona odrastu, kada se ožene ili udaju. Dužni su im pomagati oko obrazovanja, prilikom ženidbe i udaje, prilikom materijalnog zbrinjavanja iako ne žive s njima u zajednici, naravno, ako su to roditelji u mogućnosti.

2. Primjer:

Otac želi da mu se sin pridruži u porodičnom poslu. Sin odbije ili otvori vlastiti biznis ili nađe posao na drugom mjestu. Kada sin doživi finansijsku krizu ili je pogođen nesrećom, otac javno obznani: „Moj je sin odbio povinovati se mom savjetu. On sluša svoga punca ili prijatelje. Sada neka se suoči sa posljedicom. Ako samo dođe da traži pomoć, istjerat ću ga odavde. Sad će on doći sebi.“ Ovakve grube izjave ne priliče ocu. Otac treba dopustiti vladavinu slobode. Ako se sin odluči za nešto pogubno, treba mu pojasniti nedostatke takvog izbora. Uprkos tome, ako se suoči s nekim problemom, stavite mu ruku na rame i ohrabrite ga. Uvjerite ga da

⁹ Isto, str. 213.

¹⁰ Isto, str. 94.

dok ste živi, bit ćete tu da mu pomognete koliko god možete.¹¹

3. Primjer iz Poslanikovog života

Muhammed, a. s. je svoju kćerku Fatimu, r. a. i nakon što se udala za Aliju, budio noću da ustanu i klanjaju noćni namaz. Buharija je zabilježio da je Vjerovjesnik, a. s. jedne noći došao Aliji i Fatimi i rekao: „Zar ne klanjate?“ Hazreti Alija reče: „Naše duše su u Allahovim rukama. Kada bude htio nas probuditi, probudit će nas.“ Kad smo mu to rekli on se okrenuo, čuo sam ga kako se udara po stegnu i govori: „Ali je čovjek, više nego iko, spreman da raspravlja.“ (Kehf, 54)¹²

Ako djeca nemaju oca?

S obzirom na ratna razaranja širom islamskog svijeta postoji mnogo djece bez roditelja, često je to otac. Naša islamska tradicija nas uči ako porodica izgubi hranitelja (oca) da se neko pobrine o njima. Kada je Poslanik a. s. izgubio oca, o njemu se brinula majka ali i djed Abdul Mutallib. Kada mu je preselila majka, o njemu se brinuo samo djed. Kada je preselio djed, o njemu se brinuo amidža Ebu Talib.

S obzirom na to da je otac veoma važan u odgoju djeteta, ako je ranije preselio potrebno je da to mjesto zauzme djed, daidža, amidža.

1. Primjer: Jedna samohrana majka, koja se nakon genocida u Srebrenici doselila u Tuzlu, a njen muž nije preživio, priča: „Moja kćerka je sedmi razred. Rekla sam bratu (daidži) da često navrati i pita kćerku kako uči, šta radi, s kim se druži. Rekla sam mu da nekad dođe kada ona dolazi iz škole i da je pita, iako je došla na vrijeme, zašto kasni. U vremenu u kome živimo potrebno je da čvrsta ruka stoji nad djecom.“

2. Primjer: Poslanik bi se kada nema h. Alije, a i u njegovom društvu, igrao sa svojim unučićima. To svjedoči ovaj prizor.

Poslanik bi često obavljao namaz, otvorio bi ruke kako bi dozvolio hazreti Hasanu ili drugoj djeci da se popnu na njega. Nekada bi produžio i svoju sedždu kako bi se djeca mogla popeti na njegovu leđa. Jednom je Resulullah, a. s. stavio obojicu unuka na svoja leđa i hodao okolo če-

¹¹ Muhammed Hanif Abdul-Medžid: „Možeš biti najsretniji otac“, *Libris*, Sarajevo, 2008. str. 209.

¹² Duranović, Elvir: „Poslanici i njihova djeca“, *Preporod*, broj: 4/942, 15. 2. 2011. str. 34.

tveronoške. Kada je hazreti Omer, r. a. to vidio, rekao je: „Kakva veličanstvena jahalica!“ Resullah, a. s. je odgovorio: „Kako su veličanstveni jahači.“¹³

ZAKLJUČAK

Uloga oca u odgoju djeteta je tema ovoga rada. Ovo je tema o kojoj se sve češće govori. Sociolozi, psiholozi, socijalni radnici govore o toj ulozi oca, pa bi trebali i teolozi. Otac je bio i ostat će nosilac sigurnosti u domaćinstvu, kako materijalne tako i psihološke. Otac u odgojnom procesu nije nova uloga, ona je stara koliko i ljudski rod. Kako majke-žene prelaze određene barijere, one se obrazuju, rade u firmama, politički djeluju, aktivne su u različitim udruženjima, pojavljuje se potreba da i otac aktivnije učestvuje u odgoju djece. Zauzetoj majci dolazi u pomoć njen muž da nadomjesti tu njenu ulogu.

Naravno, nije otac u odgojnom procesu da nadomjesti praznine zauzete majke, već je on tu potreban i kada je majka tu, da odigra svoju ulogu koja je nezamjenjiva. Odsutan otac ne može biti uzor svojoj djeci. Odsutan otac ne može biti uzor svojim sinovima. U ovom radu sam govorio i o djeci koja su siročad pored živih očeva. Otac koji dođe sa iscrpnog radnog dana poželi da se odmori. Njegova djeca ga požele i umjesto da zaspu na njegovom krilu, možda zajedno sa

¹³ Muhammed Hanif Abdul-Medžid: „Možeš biti najsretniji otac“, *Libris*, Sarajevo, 2008. str. 65.

njim, on, ili neki od njih, grubim riječima odbijaju djecu. Djeca su siročad jer nemaju odgoj od oca kojeg imaju. On odlazi na posao dok oni još spavaju, vraća se na kraju dana, umoran i oni tako bez njega provode cijelu sedmicu. Potrebno je da se očevi aktivnije uključe u odgojni proces, jer odgoj ne može biti kvalitetan bez učešća oba roditelja.

Sam Kur'an podstiče očeve na odgoj djece kroz kazivanja o Jakubu i njegovim sinovima, o Ibrahimu i njegovim sinovima, o Nuhu i njegovom sinu, o Lukmanu i njegovom sinu.

U sunnetu Muhammeda, a. s. imamo vrlo precizne podatke da je aktivno učestvovao u odgoju svoje djece, unučadi i da je vodio računa o urednosti svoje djece.

Naravno, on je učitelj svijeta, mi treba da slijedimo njegov sunnet u svemu pa i u ovom veoma važnom segmentu.

LITERATURA

- Duranović, Elvir: *Preporod*, broj: 4/942, 15. septembar 2011.
- Muhammed Hanif Abdul-Medžid: „Možeš biti najsretniji otac“, *Libris*, Sarajevo, 2008.
- Muhammed Saki Erol, „Sretna porodica“, *Semerkand*, Sarajevo, 2007.
- Terzić, Lejla: *Sumejja*, „Sumejja u Bosni i Hercegovini“, Tuzla, broj 36. decembar 2010,
- Zvizdić Sibela i Aid Smajić: „Razvojna psihologija“, „Fakultet islamskih nauka“, Sarajevo, 2005.

Summary

THE FATHER'S ROLE IN UPBRINGING A CHILD

Sanel Hodzic

This article attempts to point out the significance of a fathers role in the process of upbringing children, with regards to the Qur'anic messages and the examples from lives of the messengers, primarily the Sunnah of Muhammad s.w.s. Recorded history of his life shows how the Messenger s.w.s. actively participated in upbringing of his children and grand children taking care of all the aspects of their lives. To Muslims he is a role model in all the dimensions of life, and the author here is making an accent on this particular segment of the life of Muhammad s.w.s that he regards as very important for the future of mankind. Author here also points out that in the process of upbringing children father is not, however substitute for a mother, but the need for his more extensive engagement in this process is accentuated when mother is engaged in the activities outside the home. Nonetheless, father's role is irreplaceable and his parental responsibility is essential weather mother has obligations outside home or not.

الموجز

دور الأب في تربية الولد

سانل هوجيتش

يؤكد هذا البحث مدى أهمية الأب في العملية التربوية. من خلال الوصايا القرآنية والأمثلة الأخوة من حياة الأنبياء. وقبل كل شيء، من سنة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم. وتفيد البيانات المسجلة عن حياته صلى الله عليه وسلم أنه كان يشارك بصورة فعالة في تربية أولاده وأحفاده. ويهتم بجميع جوانب حياتهم، وهو أسوة حسنة للمسلمين في كل شيء. وهنا يلفت الكاتب الانتباه إلى هذا الجانب من حياته صلى الله عليه وسلم. والذي يعتبره مهما جدا للمستقبل.

ويقول الكاتب إن الأب لا يمكن أن يكون بديلا عن الأم في العملية التربوية. ولكن الحاجة لمشاركته الفعالة واضحة وخاصة في الأسر التي تكون فيها الأم مشغولة وتعمل خارج البيت. وبغض النظر عن اهتمامات الأم ومشاغلتها الواسعة، فإنه لا يمكن الاستغناء عن دور الأب. وعن مسؤوليته الأبوية.